

Αρωματικά φυτά και βότανα.

Η συμβολή τους στην αειφόρο ανάπτυξη των γεωργικών περιοχών.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μια από τις τάσεις και τα ζητήματα που απασχολούν τη βιώσιμη ανάπτυξη στην Ευρώπη από τη δεκαετία του 1990 είναι και η «βιωσιμότερη» αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Ταυτόχρονα το Διεθνές Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (IFAD) προωθεί την παραγωγή και το εμπόριο βοτάνων και φαρμακευτικών φυτών για να βοηθήσει στη μείωση της αγροτικής φτώχειας. Χαρακτηριστικά αναφέρονται τα ακόλουθα: «Βοηθώντας τους μικρούς παραγωγούς να καλλιεργούν και να εμπορεύονται μη παραδοσιακά αγροτικά προϊόντα, όπως είναι τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά, ασκούμε θετική επίδραση στην αγροτική ανάπτυξη και την αύξηση της απασχόλησης στην ύπαιθρο, με αποτέλεσμα την αντιμετώπιση της φτώχειας και των χαμηλών εισοδημάτων στις αγροτικές περιοχές». Το παγκόσμιο εμπόριο αρωματικών φυτών ως πρώτη ύλη ανέρχεται στους 440.000 τόνους με συνολική αξία 1,3 δις δολαρίων (ΗΠΑ), το 25 % του οποίου διακινείται στην Ευρώπη. Το Τμήμα Γεωργίας, στην προσπάθεια του να αυξήσει το εισόδημα του γεωργού, έχει εκπονήσει και θέσει σε εφαρμογή Σχέδιο για την ανάπτυξη της καλλιέργειας των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών. Οι καλλιέργειες των αρωματικών φυτών δεν έχουν ιδιαίτερες απαιτήσεις, προσαρμόζονται πολύ καλά στο μεσογειακό κλίμα, μπορούν να αξιοποιήσουν φτωχά και υποβαθμισμένα εδάφη. Τα προϊόντα αυτά θα μπορούσαν να προσφέρουν «ανακούφιση» σε περιόδους «ισχνών αγελάδων» κατά τη διάρκεια του γεωργικού κύκλου ή να αποτελέσουν μια καινούρια προσοδοφόρο αρχή για την απασχόληση νέων ανέργων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην διεθνή βιβλιογραφία συναντούμε πολλές προσπάθειες για ορισμό και ερμηνεία της αειφόρου ανάπτυξης αφού η κάθε προσπάθεια ερμηνεύεται από κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες. Ο πλέον διαδεδομένος ορισμός προέρχεται από την Αναφορά Brundland (WCED, 1987) ιδεολογικό προπομπό και βάση για την Agenda 21. Στον ορισμό αυτό ως αειφορία ορίζεται " η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες της παρούσας γενιάς χωρίς να εμποδίζει την ικανότητα των μελλοντικών γενιών να ικανοποιήσουν τις ανάγκες και τους στόχους τους". Ένας δεύτερος ορισμός ο οποίος αγγίζει περισσότερο την οικολογική πτυχή της αειφορίας είναι αυτός που συναντάται στο βιβλίο Caring for the Earth (IUCN, 1991) αειφορία θεωρείται " η ανάπτυξη που βελτιώνει την ποιότητα της ανθρώπινης ζωής κινούμενη μέσα στα πλαίσια της φέρουσας ικανότητας των οικοσυστημάτων που την υποστηρίζουν".

Η προσέγγιση της ΕΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι η λεγόμενη «προσέγγιση των τριών πυλώνων» (οικονομική αποτελεσματικότητα, περιβαλλοντική προστασία, κοινωνική δικαιοσύνη), η οποία προϋποθέτει την ενσωμάτωση οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών πολιτικών. Μια από τις τάσεις και τα ζητήματα που απασχολούν τη βιώσιμη ανάπτυξη στην Ευρώπη από τη δεκαετία του 1990 είναι και η «βιωσιμότερη» αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Λευκή Βίβλος, 2009). Εγγύτερα στον στόχο αυτό βρίσκεται η βιολογική γεωργία – biological, organic or biodynamic farming (Lampkin, 2002). Είναι ένα ολιστικό σύστημα διαχείρισης παραγωγής που προωθεί και ενισχύει την υγεία του αγροοικοσυστήματος, συμπεριλαμβανομένης της βιοποικιλότητας, των βιολογικών κύκλων, και της εδαφικής βιολογικής δραστηριότητας. Χαρακτηρίζεται από την απαγόρευση της πλειοψηφίας των συνθετικών χημικών σκευασμάτων σε όλα τα στάδια της παραγωγής. Εφαρμόζει όμως μια πλειάδα άλλων πρακτικών διαχείρισης όπως η αμειψισπορά, η μειωμένη κατεργασία του εδάφους, οι οργανικές λιπάνσεις, εφαρμογή μόνο ειδικών οργανικών ζιζανιοκτόνων κ.α. (Hole et al., 2005; Anon., 2001).

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Έγινε μια εκτενής βιβλιογραφική έρευνα με χρήση βάσεων δεδομένων όπως το Scopus και το Science direct αλλά και των ιστοσελίδων του Τμήματος Γεωργίας και του Διεθνούς Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης. Ταυτόχρονα λήφθηκαν προσωπικές συνεντεύξεις από υφιστάμενους καλλιεργητές όπως ο Δρ. Αριστείδης Κατσός, η κυρία Γιαννούλα Λαζάρου και ο πρόεδρος των βιοκαλλιεργητών Κύπρου κύριος Λάκης Πίγγουρας.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά είναι αυτοφυή ή καλλιεργούμενα φυτικά είδη, που φυσιολογικά παράγουν αρωματικές ουσίες, ρητίνες ή κόμμεα, αιθέρια έλαια, ή άλλες οργανικές ενώσεις, που έχουν ιδιαίτερο άρωμα, φαρμακευτικές ή ευφραντικές ιδιότητες ή βελτιώνουν τους γευστικούς χαρακτήρες των τροφίμων. Φαρμακευτικά είναι τα φυτά που περιέχουν ένα ή περισσότερα δραστικά συστατικά που μπορούν να προλάβουν, να ανακουφίσουν ή να θεραπεύσουν κάποιες ασθένειες. Όλα τα αρωματικά φυτά είναι φαρμακευτικά αλλά πολλά φαρμακευτικά φυτά δεν είναι αρωματικά, όπως για παράδειγμα η ξυθίνα, το λιθόσπαστο, η μολόχα κ.ά. Τα αρωματικά φυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν φρέσκα ή ξερά αλλά και για παραγωγή αιθέριων ελαίων. Ο πιο συνηθισμένος τρόπος χρήσης των βοτάνων είναι η παρασκευή τσαγιού, μπορούν όμως να παρασκευαστούν και βάμματα, όπου γίνεται διάλυση με οινόπνευμα, λαδάκια, κρέμες ή σιρόπια. Τα αιθέρια έλαια των αρωματικών φυτών χρησιμοποιούνται πλατιά στη σαπωνοποιία, την αρωματοποιία και την παρασκευή καλλυντικών. Φυσικά δεν πρέπει να ξεχνάμε την πλατιά χρήση των βοτάνων και στη μαγειρική.

Οι ευεργετικές ιδιότητες των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών είναι γνωστές στους ανθρώπους εδώ και αιώνες, ενώ η χρήση τους παλαιότερα αποτελούσε τη μόνη θεραπευτική αγωγή για ασθένειες και παθήσεις. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μεγάλο ενδιαφέρον τόσο των καταναλωτών όσο και της επιστημονικής κοινότητας για τις ιδιότητες των βοτάνων, αφού δεν προκαλούν παρενέργειες στον ανθρώπινο οργανισμό.

Το παγκόσμιο εμπόριο αρωματικών φυτών ως πρώτη ύλη ανέρχεται στους 440.000 τόνους με συνολική αξία 1,3 δις δολαρίων (ΗΠΑ), το 25 % του οποίου διακινείται στην Ευρώπη. Οι κυριότερες χώρες που παράγουν και εξάγουν αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά είναι: η Βουλγαρία, Τουρκία, Αλβανία Ουγγαρία, Πολωνία, Τσεχία, Κροατία. Αντίθετα οι κυριότερες χώρες που εισάγουν αρωματικά φυτά είναι η Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία, Αγγλία, Ελβετία, Βέλγιο και Λουξεμβούργο. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση καλλιεργούνται 650.000 στρέμματα με κύριες χώρες παραγωγής τους τη Γαλλία (250.000 στρ.), Ισπανία (190.000 στρ.), Γερμανία (57.000 στρ.), Αυστρία (43.000 στρ.). Στην Ελλάδα η καλλιεργούμενη έκταση το 2003 ανερχόταν στα 23.000 στρ. με παραγωγή 3000 τόνων (Δόρδας, 2009).

Το Διεθνές Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (IFAD) προωθεί την παραγωγή και το εμπόριο βοτάνων και φαρμακευτικών φυτών για να βοηθήσει στη μείωση της αγροτικής φτώχειας. Χαρακτηριστικά αναφέρονται τα ακόλουθα: «Βοηθώντας τους μικρούς παραγωγούς να καλλιεργούν και να εμπορεύονται μη παραδοσιακά αγροτικά προϊόντα, όπως είναι τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά, ασκούμε θετική επίδραση στην αγροτική ανάπτυξη και την αύξηση της απασχόλησης στην ύπαιθρο, με αποτέλεσμα την αντιμετώπιση της φτώχειας και των χαμηλών εισοδημάτων στις αγροτικές περιοχές». Οι καλλιέργειες των αρωματικών φυτών δεν έχουν ιδιαίτερες απαιτήσεις, προσαρμόζονται πολύ καλά στο μεσογειακό κλίμα, μπορούν να αξιοποιήσουν φτωχά και υποβαθμισμένα εδάφη. Οι εδαφολογικές και κλιματικές συνθήκες της χώρας μας ευνοούν ιδιαίτερα την ανάπτυξη των φυτών αυτών, που δίνουν προϊόντα εξαιρετικής ποιότητας. Το Τμήμα Γεωργίας, στην προσπάθειά του να αυξήσει το εισόδημα του γεωργού, έχει εκπονήσει και θέσει σε εφαρμογή Σχέδιο για την ανάπτυξη της καλλιέργειας των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών. Το σχέδιο (Τμήμα Γεωργίας, 2010) σε γενικές γραμμές περιλαμβάνει: Δημιουργία σπορειών και φυτωριού για παραγωγή αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών.

Εγκατάσταση μητρικών φυτειών. Το υλικό αυτό χρησιμοποιείται για την παραγωγή και τον πολλαπλασιασμό των διαφόρων ειδών, τα οποία διατίθενται στους ενδιαφερόμενους γεωργούς.

Εγκατάσταση δοκιμαστικών φυτειών σε διάφορες περιοχές με αυτοφυή και επεξεργασμένα φυτά, για διαπίστωση αν ευδοκίμουν στις περιοχές αυτές και ποιο το κόστος παραγωγής τους.

Παροχή επιδοτήσεων για περαιτέρω ανάπτυξη της καλλιέργειας των αρωματικών φυτών (μέτρο 6.1 και μέτρο 4.1)

Ο τομέας των Αρωματικών Φυτών παρέχει συμβουλές και εκπαιδεύσεις σε γεωργούς σε θέματα ειδών/ποικιλιών, καλλιεργητικών φροντίδων, παραγωγής φρέσκου και ξηρού προϊόντος, μετασυλλεκτικού χειρισμού (αποξήρανση, παραγωγή αιθέριων ελαίων κ.ά.) και οργάνωσης της εμπορίας μέσω της δημιουργίας Ομάδων Παραγωγών.

Παρέχονται, επίσης, υπηρεσίες στους γεωργούς για την αποξήρανση, την επεξεργασία των φρέσκων και ξηρών αρωματικών, καθώς και για τις αποστάξεις των αιθέριων ελαίων.

Η ασύγκριτη βιοποικιλότητα της Κυπριακής χλωρίδας είναι λοιπόν το μεγάλο της πλεονέκτημα. Η Κύπρος, παρά την περιορισμένη της έκταση, έχει μια πλούσια χλωρίδα που ένας μεγάλος αριθμός ειδών της συγκαταλέγεται στην κατηγορία των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών. Πρέπει να σημειώσουμε ότι τα αρωματικά φυτά που παράγονται στην Κύπρος είναι άριστης ποιότητας λόγω των εδαφοκλιματικών συνθηκών που επικρατούν. Οι καλλιεργητές των αρωματικών φυτών, συνδυάζοντας την ποιότητα αυτή με συστήματα βιολογικής καλλιέργειας ή Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παραγωγής μπορούν πολύ καλά να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις της ευρωπαϊκής αγοράς. Η ζήτηση στην Κυπριακή αγορά είναι πολύ μεγάλη αφού οι Κύπριοι έχουν συμπεριλάβει τα βότανα στη διατροφή τους από πολύ παλιά, καθώς γρήγορα είχαν αντιληφθεί τις ευεργετικές τους ιδιότητες. Ταυτόχρονα τα φρέσκα αρωματικά φυτά έχουν μεγάλη εμπορική αξία γιατί τα ζητούν οι Ευρωπαϊκές χώρες κυρίως κατά την περίοδο Νοεμβρίου – Μαΐου όπου επικρατούν χαμηλές θερμοκρασίες και έχουν μικρή ηλιοφάνεια. Το γεγονός αυτό καθιστά τις τιμές τους πολύ αμειπτικές.

Τα κυριότερα είδη αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών που ευδοκίμουν στην Κύπρος και έχουν εμπορική αξία είναι ο βασιλικός, ο δύοσμος, η ρίγανη, το θυμάρι, το λασμαρί (δενδρόλιβανο), ο άνηθος, η σπατζιά (φασκόμηλο), η μαντζουράνα, το τάρρακον, το σχινόπρασσο (chives), η λεβάντα, η δίκταμο, η μέντα, η μέλισσα η φαρμακευτική, η τριανταφυλλιά δαμασκηνή, η δάφνη, η αλουίζα, ο σιδηρίτης (τσάι του βουνού) και η κάππαρη. Η ολοκληρωμένη διαχείριση αυτών των φυσικών πλουτοπαραγωγικών πόρων μπορεί να συμβάλει τα μέγιστα στις τοπικές οικονομίες, στην ανάπτυξη νέων φαρμάκων και στη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Αλλά, παρά τις μεγάλες εξαγωγικές δυνατότητες, η Κύπρος συνεχίζει να κατέχει ένα πολύ μικρό κομμάτι της παγκόσμιας αγοράς βοτάνων και αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών. Τα προϊόντα αυτά θα μπορούσαν να προσφέρουν «ανακούφιση» σε περιόδους «ισχνών αγελάδων» κατά τη διάρκεια του γεωργικού κύκλου ή να αποτελέσουν μια καινούρια προσοδοφόρο αρχή για την απασχόληση νέων ανέργων. Έχουν μια δυναμική προστιθέμενης αξίας για τους μικροσυλλέκτες και μικροπαραγωγούς, ιδιαίτερα τις γυναίκες, γιατί μπορούν εύκολα να αποξηρανθούν, να καθαριστούν, να υφιστούν επεξεργασία και να αποθηκευτούν, ενώ ταυτόχρονα χρειάζονται ένα πολύ μικρό αρχικό κεφάλαιο το οποίο σε μεγάλο βαθμό καλύπτεται από τις επιδοτήσεις. Είναι ιδιαίτερα υποσχόμενες καλλιέργειες και χάρη στην υψηλή οικονομική τους ανταποδοτικότητα συγκριτικά με άλλες παραδοσιακές καλλιέργειες.

Ταυτόχρονα η καλλιέργεια βοτάνων, αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών έχει και προστιθέμενη περιβαλλοντική αξία. Η μαζική καλλιέργεια αυτών των φυτών θωρακίζει τα εδάφη από την ερημοποίηση, εξασφαλίζει τη μεγαλύτερη απορρόφηση του διοξειδίου του άνθρακα και συμβάλλει στον μετριασμό των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά οι νέοι στόχοι της γεωργικής πολιτικής για τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά θα πρέπει να είναι:

Ο καθορισμός των ευκαιριών για αειφόρο συλλογή και καλλιέργεια και η σύνδεση των μικρών παραγωγών με τις τοπικές και διεθνείς αγορές.

Η μελέτη των ιστοριών επιτυχίας και η εκπαίδευση στην παραγωγή και το εμπόριο των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών και των υποπροϊόντων τους.

Η επίτευξη στρατηγικών προσεγγίσεων, διαμεσολαβήσεων και συνεργασιών κατά προτεραιότητα για την αξιοποίηση στο έπακρο των πλεονεκτημάτων των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών στη βελτίωση της ζωής όλων μας.

